

Na tej stronie przedstawiono informacje na temat systemu prawnego w Irlandii.

Porządek prawny

1. Akty prawne / Źródła prawa

1.1. Źródła krajowe

Konstytucja Irlandii (Bunreacht na hÉireann), która weszła w życie w dniu 29 grudnia 1937 r., jest podstawowym aktem prawnym w państwie. Ustanowiono w niej instytucje i organy państwa oraz przewidziano trójpodział władzy – na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Zagwarantowano w niej również prawa podstawowe; ścisłej wykładni tych praw i rozszerzenia ich zakresu dokonują sądy.

Prawo pierwotne obejmuje ustawy uchwalane przez parlament Irlandii (Oireachtas), w skład którego wchodzi Prezydent Irlandii, izba wyższa (Senat – Seanad Éireann) oraz izba niższa (Izba Reprezentantów – Dáil Éireann). Prawo pierwotne dzieli się na: akty prawne przyjmowane w celu wprowadzenia zmian w konstytucji, których wejście w życie wymaga zatwierdzenia przez obywateli w ramach referendum, powszechnie obowiązujące akty prawa publicznego oraz akty prawa prywatnego skierowane do konkretnej osoby lub grupy osób.

Prawo wtórne to prawo stanowione w ramach mechanizmu, za pomocą którego Oireachtas może przekazywać przysługujące mu kompetencje ustawodawcze ministrom rządu lub konkretnym organom. Uprawnienie do uchwalania aktów delegowanych musi zostać wyraźnie przyznane w prawie pierwotnym, a wykonanie tego uprawnienia podlega rygorystycznym warunkom – wdrażane zasady i polityki muszą zostać wyraźnie i jednoznacznie wskazane w nadrzędnym akcie prawnym, a organ przyjmujący akt prawa wtórnego musi ściśle przestrzegać przepisów takiego nadrzędnego aktu. Rozporządzenia to najpowszechniejszy rodzaj aktów prawa wtórnego, przy czym akty te mogą również przybierać formę zarządzeń, postanowień, regulaminów, programów lub aktów prawa miejscowego.

Na mocy art. 50 konstytucji ustawy dotyczące Irlandii uchwalone przed 1922 r. (np. ustawy parlamentu Zjednoczonego Królestwa) oraz środki prawne przyjęte przez Wolne Państwo Irlandzkie (1922–1937), które nie są sprzeczne z konstytucją, zachowują moc prawną. Wiele ustaw sprzed 1922 r., które nie odnoszą się już obecnie do Irlandii, uchylono na mocy przyjmowanych w latach 2005–2012 ustaw zmieniających prawo stanowione.

Irlandzki system prawny to system *common law*, oparty na zasadzie precedensu, co oznacza, że orzeczenia sądów są istotnym źródłem prawa. Zgodnie z doktryną precedensu (*stare decisis*) sąd jest związany wcześniejszymi orzeczeniami, zwłaszcza wydanymi przez sądy wyższej instancji. Jest to jednak wytyczna, a nie wiążąca, sztywna reguła. W orzecznictwie uwzględnia się reguły, ogólne zasady, kanony wykładni prawa i paremie prawnicze. W doktrynie precedensu rozróżnia się *ratio decidendi*, tj. wiążącą część orzeczenia, do której należy się stosować, oraz *obiter dictum* – spostrzeżenia sędziego dotyczące kwestii występujących w danej sprawie, które nie miały istotnego znaczenia dla jej rozstrzygnięcia, lub kwestii, które wynikły w sprawie w taki sposób, że nie wymagały rozstrzygnięcia. *Obiter dictum* nie jest wiążące dla sędziów orzekających w przyszłych sprawach, ale może pełnić funkcję pomocniczą.

1.2. Prawo Unii Europejskiej

Ponieważ Irlandia jest członkiem Unii Europejskiej (UE), prawo Unii stanowi istotny element jej krajowego porządku prawnego. Jednym z warunków członkostwa w UE jest podporządkowanie przepisów konstytucji i innych przepisów krajowych prawu Unii w dziedzinach kompetencji UE. W związku z tym konstytucja Irlandii wymagała zmiany w celu umożliwienia państwu przystąpienia do UE i uniknięcia kolizji między przepisami konstytucji a prawem Unii.

1.3. Źródła międzynarodowe

Irlandia jest sygnatariuszem licznych umów i traktatów międzynarodowych oraz członkiem wielu organizacji międzynarodowych. Konstytucja stanowi, że Irlandia akceptuje ogólnie uznane zasady prawa międzynarodowego jako obowiązujące zasady jej postępowania w stosunkach z innymi państwami. Irlandia jest państwem dualistycznym. Oznacza to, że – w odróżnieniu od stosunków między państwami – umowy międzynarodowe uznaje się za wiążące na terytorium Irlandii wyłącznie w przypadku, gdy zostaną włączone do prawa krajowego przez Oireachtas. Począwszy od 1953 r. Irlandia jest sygnatariuszem Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i od tej pory, na mocy spoczywających na państwie zobowiązań prawnych, obywatele irlandzcy mogą powoływać się na postanowienia tej konwencji w postępowaniach przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Na mocy ustawy z 2003 r. o europejskiej konwencji praw człowieka, w drodze której transponowano EKPC do prawa irlandzkiego, postanowienia konwencji wywierają skutek prawny na terytorium kraju.

2. Inne źródła prawa

W przypadku braku przepisów prawa pełnomocnik procesowy w toku sprawy i sąd przy wydawaniu orzeczenia mogą powołać się na doktrynę prawną. Mimo że toczy się dyskusja, czy w ogóle należy odwoływać się do doktryny, a jej wpływ mógł zmniejszyć się w ostatnich latach, sądy powołują się na prawo naturalne i prawa naturalne przy dokonywaniu wykładni przepisów konstytucji i przy sporządzaniu wykazu praw konstytucyjnych, które nie zostały wyraźnie przewidziane w treści konstytucji.

3. Hierarchia źródeł prawa

Konstytucja jest nadrzędnym aktem w systemie prawnym Irlandii. Ustawodawstwo, a także decyzje i praktyka organów rządowych i organów administracji mogą być przedmiotem badania pod kątem zgodności z konstytucją.

Konstytucja stanowi jednak, że jej przepisy nie dają podstaw do unieważnienia jakichkolwiek aktów lub środków wymaganych przez członkostwo w UE. Wynika to z treści art. 29 ust. 4 pkt 6 konstytucji. Prawo Unii ma pierwszeństwo przed całym prawem krajowym, w tym nad konstytucją. Ponieważ zgodnie z prawem Unii tryb wdrażania przepisów tego prawa regulują krajowe wymogi proceduralne, akty wdrażające prawo Unii muszą być jednak zgodne z wymogami proceduralnymi przewidzianymi w konstytucji.

Na mocy ustawy o europejskiej konwencji praw człowieka z 2003 r. obywatele Irlandii mogą powoływać się na postanowienia EKPC w postępowaniach przed sądami irlandzkimi. Konwencja została transponowana w drodze ustawy, zatem konstytucja pozostaje nadrzędna wobec jej postanowień. Ustawa zawiera wymóg, aby sądy w jak najszerszym zakresie dokonywały wykładni przepisów krajowych i stosowały je zgodnie z postanowieniami europejskiej konwencji praw człowieka. Jeżeli ustawodawstwo krajowe jest niezgodne z postanowieniami EKPC, wydane zostanie oświadczenie o braku zgodności.

Sądy orzekły, że przepisy międzynarodowego prawa zwyczajowego wchodzą w skład prawa krajowego na mocy art. 29 ust. 3 konstytucji, ale wyłącznie w zakresie, w jakim nie są sprzeczne z konstytucją, ustawodawstwem lub *common law*. Umowy międzynarodowe mogą zostać ratyfikowane wyłącznie w przypadku, gdy są zgodne z konstytucją – w przeciwnym razie ich ratyfikacja wiąże się z koniecznością przeprowadzenia referendum. Ustawy mogą zostać zastąpione lub zmienione innymi ustawami. Prawo pierwotne może zastąpić prawo wtórne – podobna zasada obowiązuje w przypadku uprawnienia do przyjmowania aktów prawa wtórnego – prawo wtórne nie może jednak uchylić prawa pierwotnego. Sądy mogą uchylić ustawę z uwagi na jej nieważność w świetle przepisów konstytucji (ustawy przyjęte po 1937 r.) lub z uwagi na jej niezgodność z konstytucją (ustawy przyjęte przed 1937 r.). Domniemywa się, że ustawy przyjęte po 1937 r. są zgodne z konstytucją.

Orzeczenia sądów mogą zostać zastąpione aktami prawodawczymi lub zmianami w konstytucji oraz późniejszymi orzeczeniami sądów tej samej lub wyższej instancji.

4. Wejście w życie aktów o charakterze ponadnarodowym

Konstytucja w jej pierwotnym kształcie nie była zgodna z prawem Wspólnot Europejskich. Stanowiła na przykład, że Oireachtas jest jedynym organem ustawodawczym w państwie. Z tego względu wprowadzono do konstytucji przepis stanowiący, że jej przepisy nie dają podstaw do unieważnienia jakichkolwiek aktów lub środków, które są konieczne ze względu na członkostwo w UE. Uznano jednak, że w przypadku zmiany zakresu i celów, na przykład przez przyjęcie nowego traktatu, konieczne będzie przeprowadzenie referendum ogólnokrajowego i dopiero po zatwierdzeniu przez obywateli konstytucję można będzie uzupełnić o przepis upoważniający państwo do ratyfikowania takiego traktatu.

Jeżeli w prawie Unii ustanowiono wymóg transpozycji przez państwo, dokonuje się jej w drodze aktów prawa pierwotnego lub – częściej – w drodze rozporządzenia rządu lub ministra.

Zgodnie z konstytucją umowy międzynarodowe stają się częścią prawa krajowego, jeżeli Oireachtas tak postanowi. Następuje to zazwyczaj na mocy ustawy – przykładem może być ustawa o europejskiej konwencji praw człowieka z 2003 r., na mocy której konwencja została włączona do prawa krajowego, dzięki czemu obywatele irlandzcy mogą powoływać się na jej postanowienia w postępowaniach przed sądami krajowymi.

5. Organy uprawnione do stanowienia prawa

Konstytucja stanowi, że Oireachtas, w skład którego wchodzi Izba Reprezentantów (izba niższa) i Senat (izba wyższa) oraz Prezydent, stanowi „jedyną i wyłączną władzę ustawodawczą w państwie”, z zastrzeżeniem przewidzianych w konstytucji zobowiązań wynikających z członkostwa w UE. Proponowana ustawa w formie projektu ustawy musi zostać podpisana przez Prezydenta, aby mogła zacząć wywoływać skutek, a w przypadku wątpliwości dotyczących jej zgodności z konstytucją Prezydent może zwołać posiedzenie Rady Państwa, a w razie konieczności skierować projekt ustawy do Sądu Najwyższego celem dokonania rozstrzygnięcia zgodnie z art. 26 konstytucji.

Jak wspomniano powyżej, Oireachtas może powierzyć uprawnienie do stanowienia ustaw ministrowi rządu lub innemu organowi, przy czym uprawnienie to jest ściśle ograniczone warunkami określonymi w akcie delegującym. Dyrektywy unijne wprowadza się do prawa krajowego na mocy rozporządzeń wydawanych przez ministrów. Uprawnienie do stanowienia prawa można powierzyć różnym organom, m.in. ministrom rządu, organom ustawowym, organom częściowo państwowym, organom regulacyjnym, organom eksperckim i organom samorządu terytorialnego.

Zgodnie z konstytucją rząd jest odpowiedzialny za prowadzenie polityki zagranicznej i może podpisywać traktaty i umowy międzynarodowe oraz przystępować do organizacji międzynarodowych, z zastrzeżeniem spełnienia wymogów konstytucyjnych.

W systemie *common law* prawo stanowione przez sędziów jest wiążące.

6. Proces legislacyjny

6.1. Konstytucja

Pierwszym etapem zmiany konstytucji, zgodnie z jej art. 46, jest zgłoszenie projektu ustawy w Izbie Reprezentantów. Projekt ustawy musi zostać zatwierdzony przez obydwie izby Oireachtas, a następnie poddany pod referendum, w którym obywatele zdecydują o jego przyjęciu lub odrzuceniu. Zgodnie z art. 47 ust. 1 projekt uznaje się za zatwierdzony przez obywateli, jeżeli większość głosujących odda głos popierający wprowadzenie go w życie jako ustawy. Taka ustawa, opatrzona tytułem „An Act to amend the Constitution” („ustawa o zmianie konstytucji”); nie może zawierać projektów żadnych innych przepisów. W przypadku zatwierdzenia projektu ustawy przez obywateli Prezydent musi go podpisać, po czym projekt ustawy zostaje odpowiednio ogłoszony przez Prezydenta jako ustawa.

Art. 47 ust. 2 stanowi, że projekt ustawy poddany pod referendum, który nie dotyczy zmiany konstytucji, uznaje się za odrzucony, jeżeli w referendum większość głosów oddano przeciwko temu projektowi i jeżeli liczba głosów oddanych przeciwko wprowadzeniu go w życie jest nie mniejsza niż jedna trzecia zarejestrowanych wyborców.

6.2. Proces legislacyjny

Pierwszym etapem procesu stanowienia prawa pierwotnego jest zwykle wystąpienie z inicjatywą ustawodawczą przez jedną z izb Oireachtas. Każdy projekt ustawy zgłoszony przez Izbę Reprezentantów musi zostać przedłożony do rozpatrzenia Senatowi; Senat może wnieść poprawki do takiego projektu, które Izba Reprezentantów ma obowiązek rozpatrzyć. Projekt ustawy zgłoszony i przyjęty przez Senat, do którego Izba Reprezentantów wniosła poprawki, uznaje się za projekt wniesiony przez Izbę Reprezentantów, który musi zostać przekazany do rozpatrzenia Senatowi.

Projekt ustawy może zostać promulgowany dopiero po przyjęciu przez obydwie izby Oireachtas i podpisaniu przez Prezydenta. W toku prac nad projektem ustawy Izba Reprezentantów i Senat mogą wносить poprawki. W konstytucji przewidziano jednak nadrzędną rolę wyłonioną w wyborach powszechnych Izby Reprezentantów: art. 23 konstytucji stanowi, że jeżeli Senat odrzuci projekt ustawy lub uchwali go z poprawkami, których Izba Reprezentantów nie akceptuje, Izba Reprezentantów może przyjąć w terminie 180 dni uchwałę stwierdzającą, że projekt ustawy uważa się za uchwalony przez obie izby. Senat może opóźnić przyjęcie projektu ustawy o maksymalnie 90 dni, ale nie może temu zapobiec ani wprowadzić zmian w projekcie bez zgody Izby Reprezentantów.

Zdecydowaną większość projektów ustaw zgłaszają ministrowie rządu w Izbie Reprezentantów.

Projekty ustaw dotyczące finansów (np. projekty ustaw dotyczące nałożenia, zniesienia, zawieszenia lub zmiany podatków lub projekty ustaw wiążące się z obciążeniem finansów publicznych) mogą zostać zgłoszone i uchwalone wyłącznie przez Izbę Reprezentantów. Tego rodzaju projekty ustaw przekazuje się Senatowi do zaopiniowania.

Ostatnim etapem procesu legislacyjnego jest podpisanie projektu ustawy przez Prezydenta. Zgodnie z art. 26 konstytucji Prezydent może – po zasięgnięciu opinii Rady Państwa – skierować projekt ustawy lub konkretną jego część do Sądu Najwyższego celem stwierdzenia ich zgodności z konstytucją (tzw. *Article 26 Reference*). W sytuacji gdy Sąd Najwyższy orzeknie o zgodności projektu ustawy z konstytucją Prezydent nie może odmówić jego podpisania i nie można w przyszłości podnieść w sądzie zarzutu niezgodności danej ustawy z konstytucją. W przypadku orzeczenia przez Sąd Najwyższy niezgodności projektu ustawy z konstytucją Prezydent musi odmówić jego podpisania.

6.3. Prawo wtórne

Zazwyczaj ustawa delegująca przewiduje, że przepisy delegowane uchwalane na jej podstawie mogą zostać uchylone lub zatwierdzone przez Oireachtas. Przepisy ustawy zwykle stanowią, że stosowne akty prawne muszą zostać „przedstawione” jednej z izb lub obydwu izbom Oireachtas, które mogą uchylić je w wyznaczonym terminie. Powyższemu mechanizmowi uchylającemu podlegają wszystkie akty prawa wtórnego wdrażające środki UE. Niektóre ustawy po uchwaleniu składa się w wyznaczonych bibliotekach, a zawiadomienie o ich ogłoszeniu jest publikowane w irlandzkim dzienniku urzędowym (*Iris Oifigiúil*).

6.4. Prawo międzynarodowe

Mimo że rząd może podpisywać traktaty lub umowy międzynarodowe oraz przystępować do organizacji międzynarodowych, nie może skorzystać z tego uprawnienia, jeżeli skutkowałoby to ograniczeniem wyłącznego prawa do stanowienia prawa przysługującego Oireachtas lub w inny sposób naruszałoby przepisy konstytucji. Z tego względu sądy podkreślają w orzecznictwie, że rząd nie może podpisywać traktatów zmieniających zakres i cele Unii Europejskiej, dopóki nie uzyska zgody obywateli wyrażonej w drodze referendum konstytucyjnego.

7. Wejście w życie lub przepisy krajowe

Zmiany konstytucji wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez obywateli i po podpisaniu projektu ustawy zmieniającej przez Prezydenta.

Projekt ustawy nabiera mocy prawnej w dniu podpisania przez Prezydenta i wchodzi w życie w tym dniu, chyba że ustawa stanowi inaczej. Prezydent z reguły nie podpisuje projektu ustawy wcześniej niż piątego dnia ani później niż siódmego dnia od dnia jego przedstawienia. Ustawa może zawierać przepis określający termin jej wejścia w życie lub przepis upoważniający ministra do wydania tzw. zarządzenia wprowadzającego w życie (*commencement order*), będącego aktem prawa wtórnego, w celu wprowadzenia ustawy lub jej części w życie. Prezydent ma obowiązek promulgować ustawę przez opublikowanie w *Iris Oifigiúil* zawiadomienia o nadaniu jej mocy prawnej.

W aktach prawa wtórnego określa się termin rozpoczęcia ich obowiązywania.

Orzeczenia sądów mają zwykle moc prawną od dnia ich wydania.

8. Sposoby rozstrzygania kolizji między różnymi źródłami prawa

Rozstrzyganie wszelkich kolizji między różnymi przepisami lub źródłami prawa należy do sądów.

Z zastrzeżeniem nadrzędnej pozycji prawa Unii konstytucja stanowi najważniejsze źródło prawa w państwie, dlatego też w przypadku kolizji jej przepisy przeważają nad innymi przepisami prawa. Zgodnie z art. 34 konstytucji obywatele mogą zakwestionować zgodność ustawodawstwa z konstytucją przed Wysokim Trybunałem. Od takiego orzeczenia można odwołać się do Sądu Najwyższego. Obywatele mogą również wytaczać powództwa o naruszenie przysługujących im praw konstytucyjnych lub złamanie procedury konstytucyjnej wskutek działań organów państwowych.

Domniemywa się, że ustawodawstwo uchwalone po przyjęciu konstytucji z 1937 r. jest z nią zgodne, dopóki nie zostanie ustalone, że jest inaczej.

W niektórych okolicznościach przepisy konstytucji – w szczególności przepisy dotyczące praw podstawowych – mogą być ze sobą w pewnym stopniu sprzeczne. Sądy stosują szereg mechanizmów przy wydawaniu orzeczeń w takich sprawach, m.in. wykładnię literalną lub gramatyczną, podejście historyczne, podejście celowościowe lub harmonijne, doktrynę proporcjonalności, hierarchię praw, a także podejście zakładające poszanowanie prawa naturalnego i praw naturalnych.

Zdarzały się przypadki, gdy w wyniku niepopularnego rozstrzygnięcia lub niepopularnej wykładni konstytucji przez sądy przeprowadzono referendum w celu zmiany konstytucji.

Jeżeli obywatel twierdzi, że ustawodawstwo narusza prawa przysługujące mu zgodnie z europejską konwencją praw człowieka, może wystąpić do sądu o wydanie oświadczenia o braku zgodności.

Zasada zgodności z konstytucją nie ma zastosowania do prawa Unii, ponieważ konstytucja stanowi, że żadne jej przepisy nie dają podstaw do unieważnienia jakichkolwiek aktów lub środków wymaganych przez członkostwo w UE, przy czym przepisy wdrażające takie akty lub środki muszą być zgodne z konstytucją.

Poza kwestiami natury konstytucyjnej ocenie poddaje się również ważność ustawodawstwa delegowanego pod kątem jego zgodności z ustawą delegującą.

Dodatkowe informacje na temat irlandzkiego systemu prawnego, ustawodawstwa i konstytucji można znaleźć na następujących stronach internetowych:

- <https://www.gov.ie/en/organisation/departments-of-the-aoiseach>
- <https://www.courts.ie/judgments>
- <https://www.irishstatutebook.ie>
- <http://www.baillii.org>

Ostatnia aktualizacja: 16/04/2024

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwe państwo członkowskie. Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej.

Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. Komisja Europejska nie przyjmuje żadnej odpowiedzialności w odniesieniu do danych lub informacji, które niniejszy dokument zawiera, lub do których się odnosi.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.